

Bang!

El parc d'atraccions d'Helena Karsunkel de Jaume Melendres

Pere Riera

L'autor teatral és un mol·lusc gelós que es recull durant llargues temporades per preservar dels atacs depredadors la pedra preciosa que amaga sota la closca. En aquest temps la fa gran, la fa créixer i l'ensinistra perquè el dia de demà s'enfronti als queixals sàtirs que, impúdicament, voldran rovellar-la. En alguns casos, l'excés de zel que disfressa sovint la por al fracàs fa que mai no sembli arribat el moment d'acomiar-la, de deixar que tota sola se sotmeti a l'escrutini del públic. Però quan la joia ha madurat, quan ella mateixa demana de ser expulsada d'aquest úter humit que és la febre de l'autor, quan se sent disposada a rebatre tota mena de contrincants, aquell no té més remei que deixar-se-la prendre i desitjar que, en el millor dels casos, acabi en mans del més gran dels orfèvres. Aquest podria ser el cas de Jaume Melendres, que s'ha estat gairebé vint anys covant en silenci i ara, amb motiu d'una iniciativa institucional que decideix recuperar les veus d'una generació d'autors que teníem mig oblidada, ens presenta orgullós el fruit flamant de tants anys de sembra, *El parc d'atraccions d'Helena Karsunkel*.

Passant comptes amb el passat —no sempre prenyat de fets millors—, Jaume Melendres torna, per fi, a la literatura dramàtica, i construeix una fabulosa obra d'intriga, replena de personatges teatralment selectes; un text esperat després d'un excessiu parèntesi en què l'autor,

figura capital de la cultura teatral del nostre país, s'ha dedicat en exclusiva a la seva tasca com a investigador i docent. Com a dramaturg, Melendres té el mèrit d'haver estat un dels pioners a introduir a casa nostra el llenguatge expressionista d'arrel brechtiana, amb obres majors com *Defensa índia de rei* o *Meridians i paral·lels*. Director, traductor, poeta i crític, aquest llicenciat en Ciències Econòmiques nascut a Martorell l'any 1941 és a dia d'avui un dels teòrics del teatre més respectats per tota la professió. I ara, després de tants anys allunyat de l'escriptura dramàtica, aquest autèntic home de teatre torna amb lucidesa i energies renovades. *El parc d'atraccions d'Helena Karsunkel* és un rigorós i meditat desafiament, un magnífic artefacte escènic que ve de la mà d'un autor que molts, segurament, ja consideraven retirat. Un text que, insòlitàment, fuig sense pànic tant de tendències recontramodernes com de servituds comercials.

L'autor és l'únic que sap del cert els motius que l'han dut a mantenir-se al marge de la creació dramàtica durant tant de temps. Nosaltres, però, som lliures d'especular amb els relatius encerts de les polítiques culturals actuals i precedents, veritables generadores de gust i disgust a parts iguals, i coresponsables sens dubte de l'ostracisme a què s'han vist sotmesos durant dècades bona part dels autors catalans de la generació de Melendres. Malgrat tot i mirant enlaire, hem de felicitar-nos de la revifalla per més d'un motiu. D'una banda, celebrem la recuperació d'un autor que ja ens havia deixat peces de referència. Melendres, amb una primera producció breu però sòlida, encetava, ja als anys setanta, un camí ample de mires que malauradament no va crear escola: obres com les ja citades, que emparentaven respectuosament amb la tradició brechtiana de solera, però que aconseguien modular una veu pròpia, autòctona, que ens atenyia com a espectadors i com a país, i que no han estat suficientment estudiades, ni molt menys revisitades. Però aquí no acaba tot. Un dels efectes més reveladors d'aquesta *rentrée*, el veritable revulsiu, el suposa la lliçó que l'autor ens planteja amb *El parc d'atraccions d'Helena Karsunkel*, una

manera modèlica i singular d'entendre l'escriptura dramàtica. I és que Melendres aconsegueix amb una obra inesperada posar-se al capdavant i ensenyar-nos que no tot està inventat, i que l'autor-mol·lusc que respecta els espectadors assumeix la lògica dels temps i alhora s'enfronta a l'escriptura teatral sense trampes, amb l'objectiu honorable d'elaborar una veritable simfonia escènica.

Som, doncs, davant l'obra d'un autor madur que carrega l'arma amb la fal·lera d'un cadet; una peça molsuda i cuita, que fa diana. La protagonista d'aquest *Parc d'atraccions...* és Helena Karsunkel, «psicoanalista i catedràtica», una dona de món que, a la tardor de la vida, veu arribat el moment d'escriure les seves memòries. Per fer-ho, per reconstruir el llibre de somnis que és en realitat tot llibre de memòries, es valdrà de la col·laboració d'Estefania, una peculiar alumna de doctorat que serà l'encarregada de transcriure el relat dels records que la doctora anirà desfiant al llarg de quatre sessions. El mecanisme que Karsunkel utilitza per visitar els esdeveniments més destacats del seu passat és el de disparar un tret imaginari a cadascun dels protagonistes principals d'aquests vells episodis; en disparar-los, com si es tractés de figures animades d'una atracció de fira, els personatges cobren vida i escenifiquen de nou la pel·lícula dels fets. L'aparentment lleial i alhora extravagant Estefania tindrà cura que la bobina dels records de la Karsunkel no s'entortolligui en excés: sovint, els mateixos personatges evocats desapareixen sobre d'altres de secundaris que acaben apareixent en escena i complicant la crònica del passat. Per evitar-ho, la jove deixeblla relatarà a la doctora les seves pròpies històries personals, anècdotes extraordinàries que servirán de contrapunt a la història de vida de la Karsunkel.

Però la voluntat testamentària d'Helena Karsunkel no és estrictament hagiogràfica o documental. L'eminent doctora amaga un secret, un terrible convenciment: al llarg de la seva vida i de la seva carrera professional, Helena té la certesa d'haver provocat amb els seus consells i els seus diagnòstics el turment i fins i tot la mort de pacients i amics als quals, en

principi, no tenia cap altra intenció que ajudar. És així que la reconeguda psiquiatra sap i tem que diversos personatges del seu passat tenen motius sobrats per venjar-se'n i fins assassinar-la. Per això, imaginàriament, els dispara: evocant-los, donant-los veu per darrera vegada, pretén descobrir quin d'ells és el que té més motius i possibilitats d'executar la venjança. Unes memòries, doncs, que són la darrera oportunitat d'expiar les culpes i enfrontar-se cara a cara amb l'hipotètic assassí.

Els fonaments d'aquest *Parc d'atraccions...* són força ortodoxos: cinc escenes-marc que presenten, desenvolupen i conclouen una trama principal compacta que el lector segueix sense sotracs. Però tant o més important és el revestiment d'aquest complex univers dissenyat per Melendres, farcit de nombrosos *flashbacks* que, a manera de *tableaux*, presenten els personatges i fets climàtics en la vida de la protagonista; excursos que, alhora, enceten noves subtrames que emergeixen aleatòriament i que desembocaran irremeiablement, cadascuna, en un desenllaç tràgic del qual la doctora Karsunkel és directament responsable. És precisament en aquests episodis superposats on es desplega l'ampli ventall de recursos i motius dramàtics que defineixen aquesta obra inclassificable: un gresol d'éssers somiats que voltegen com andròmines dins la *noria* letal que és la memòria d'Helena Karsunkel.

Infinites i delicioses citacions d'alt voltatge intel·lectual són posades per l'autor en boca de diversos personatges, en un exercici d'homenatge corrosiu a tota una elit de savis i mestretites que l'autor sembla caricaturitzar sense complexos. Citacions que, lluny d'aparèixer com un presumible exercici exhibicionista, subratllen el tractament irònicament inquisidor que recorre l'obra de principi a fi. Una peça on el sentit de l'humor, el sarcasme i l'enginy lluiten constantment per equilibrar una balança dividida entre el pes de la raó i la inclemència del desig. Transmutat en Helena Karsunkel, Melendres dispara a discreció i carrega amb sorna —i un pessic de tendresa— contra un passat soluble com el fang, amb el qual difícilment ningú podrà mai reconciliar-se.